

*А. В. Прокопець,
асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

*L. Prokopets,
assistant of department of economy of enterprise and management a personnel,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

FINANCIAL PROVIDING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS BASIS OF INCREASE OF THEIR COMPETITIVENESS

У статті висвітлено стан та значення фінансового забезпечення сільського господарства України. Показано вплив фінансових ресурсів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Виділено ряд проблем, що впливають на процес фінансування сільськогосподарських підприємств та визначено основні напрями покращення фінансування сільського господарства.

A value and state of the financial providing of agriculture of Ukraine are reflected in the article. Influence of financial resources is shown on the increase of competitiveness of agricultural enterprises. The row of problems that influence on the process of financing of agricultural enterprises and basic directions of improvement of financing of agriculture are certain is distinguished.

Ключові слова: сільське господарство, сільськогосподарські підприємства, конкурентоспроможність, фінансове забезпечення, фінансові ресурси, бюджетне фінансування, кредитування, лізинг.

Key words: agriculture, agricultural enterprises, competitiveness, financial providing, financial resources, budgetary financing, crediting, leasing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах Україна прокладає шлях до нового рівня розвитку аграрного сектора економіки. Одним із найважливіших напрямів, що сприяють розвитку аграрного сектора, є вдосконалення фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, метою яких є підвищення конкурентоспроможності на ринках збуту. Однак нинішня економічна ситуація в Україні характеризується, крім загального покращення кон'юнктурних процесів у вітчизняному господарстві, недостатністю необхідних коштів для розвитку сільського господарства і, відповідно, незадовільним рівнем конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Оскільки аграрний сектор є ресурсомісткою сферою, яка характеризується тривалістю виробничого циклу та суттєвим періодом обертання коштів, а виділення необхідних коштів забезпечує безперервний процес сільського виробництва і реалізації продукції, то проблема покращення фінансування сільськогосподарських підприємств є досить актуальною.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням фінансового забезпечення сільського господарства приділяють такі вчені, як В.М. Алексійчук, І.М. Барановський, В.П. Галушко, М.С. Герасимчук, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, П.М. Макаренко, А.О. Мармуль, М.Й. Малік, А.А. Пересада, П.Т. Саблук, В.П. Савчук та ряд інших. Однак багатогранність і складність проблеми залишає чимало нерозкритих питань, що потребують подальших досліджень.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою нашого дослідження є виділення проблем фінансового забезпечення як основи підвищення кон-

курентоспроможності сільськогосподарських підприємств та напрямів їх активізації з урахуванням факторів впливу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Зважаючи на накопичений науковий та практичний світовий досвід розвитку фінансових відносин в аграрному секторі, подолання кризових явищ у сільському господарстві можливе при створенні дієздатної системи забезпечення його фінансовими ресурсами. Дефіцит бюджету, інфляція, підвищення кредитних ставок негативно впливають на конкурентоспроможність сільського господарства та підприємств, зокрема. До того ж сільськогосподарські товаровиробники потрапили в жорсткі обмеження цінового диспаритету, втративши канали збуту своєї продукції і придбання матеріально-технічних засобів. На результатах їх господарювання негативно позначилася низька купівельна спроможність населення. В результаті відбулося порушення обороту фінансових ресурсів сільського господарства за всіма основними напрямками: отримання виручки від реалізації виробленої продукції, залучення в галузь кредитів та інвестицій на комерційних засадах, отримання державної фінансової підтримки [1].

Підвищення фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств без обґрунтованої системи державної підтримки, спрямованої на мобілізацію використання наявного виробничого потенціалу, неможливе. У переважній більшості розвинених країн світу процеси державного регулювання економіки сільського господарства здійснюється у різноманітних напрямках, але завжди має загальнонаціональний характер.

Основа бюджетного фінансування сільського господарства країни визначена в Законі України "Про дер-

жавну підтримку сільського господарства України" [2], Законі України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р." [3], Постанові Кабінету Міністрів України "Комплексна програма підтримки села на період до 2015 року" [4] та ін. Так, Законом України "Про Державний бюджет України на 2013 рік" [5] для сільського господарства було передбачено 363,6 млрд грн. видатків із загального фонду Держбюджету, а це на 3,1 млрд грн. більше рівня попереднього року. Крім того, видатки Міністерства аграрної політики та продовольства становили 8,4 млрд грн., що на 2,3 % менше, ніж у 2012 році. Порівняно з 2008 р. видатки Держбюджету збільшилися на 110,4 млрд грн., але видатки на фінансування Міністерства аграрної політики та продовольства зменшилися на 3,8 млрд грн. Найменшою була сума видатків на фінансування аграрного сектору у 2010 р. і складала 5,8 млрд грн. На фоні зменшення загальної суми аграрних видатків у бюджеті 2013 р. на фінансування заходів у агропромисловому секторі із загального фонду держбюджету передбачено мізерну суму — 91,8 млн грн., що майже у 12 разів менша, ніж у 2012 р., коли сума фінансової допомоги закладалася на рівні 1,2 млрд грн. Аналіз видатків Державного бюджету 2013 р. свідчить про значні скорочення фінансування майже всіх програм в аграрному секторі в порівнянні з бюджетом на 2012 рік. Тому для залучення фінансових ресурсів у сільському господарстві необхідно розробити систему державного фінансування, яка б забезпечувала доступність програм всім суб'єктам господарювання та враховувала специфіку їх діяльності, сезонність, неврожай тощо. Прикладом гарантування цього може бути створення спеціалізованих банківських установ, які б обслуговували сільськогосподарські підприємства на основі пільгового кредитування та тісної співпраці між банком і підприємцем, наприклад: щорічне обговорення ставки відсотка, розмір позички, виду заборгованості в залежності від економічного становища господарства.

На цьому фоні, для розвитку сільськогосподарських підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності зростає роль кредитування. Однак через незначні обсяги, короткостроковість та високу вартість кредитних коштів існуюча система кредитування не дає можливості своєчасно й у повному обсязі забезпечити аграрні підприємства необхідними кредитними ресурсами. Крім того, банки не ризикують вкладати гроші в сільське господарство України через не прогнозовану політику держави. Заручниками ситуації виявилися аграрії, які не можуть залучити кредитні ресурси [1]. Крім того, специфіка сільського господарства потребує наявності кредитів на достатньо довгий термін, а довгострокове кредитування на сьогодні не перевищує 10 %. Такий результат не можна вважати задовільним з огляду на необхідність вирішення завдань створення сприятливих для сільськогосподарських підприємств умов.

У іноземній валюті ставки за кредитами для сільського господарства є на третьому місці після ставок для добувної промисловості та операцій з нерухомістю та становили у середньому 7,7 %. Проте кредити у національній валюті у сільськогосподарському виробництві беруть під рекордно високі ставки у 22,9 %, поступаючись лише кредитам у переробній галузі. Для порівняння середні відсоткові ставки у сфері операцій із нерухомим майном становлять 19,0 %. Відзначимо ще одну особливість кредитування сільського господарства в Україні з огляду на його регіональність. Так, 53 % кредитів у сільське господарство, наданих нефінансовим корпораціям за регіонами, надано у Київській області, ще 14 % у Дніпропетровській, 5 % — Миколаївській, 4 % — Хмельницькій, 3 % — Харківській, решта — менше. Частково це звичайно пов'язане із особливостями юридичної реєстрації суб'єктів господарювання, проте, тим не менш, регіональні диспропорції вражають [6, с. 205].

Наявність розвинуеного фінансово-кредитного механізму сприяє удосконаленню відтворюваного процесу в економіці шляхом оптимального формування грошових фондів на різноманітних стадіях та етапах виробництва, обміну, розподілу і споживання аграрної продукції. Сьогодні в основному банки надають кредити на термін до 3-х років, що спричиняє недостатню базу для формування ресурсної основи для інвестування, тому тут слід враховувати специфіку галузі і збільшити термін кредитування щонайменше до 5 років.

Існують також і різні форми кредитування в сільськогосподарських підприємствах. Так, наприклад, форвард є строковим фінансовим інструментом, який випускається банком-емітентом з метою подальшого продажу потенційному позичальнику. Сільськогосподарське підприємство за такої форми кредитних стосунків має змогу придбати форвард-контракт і, у такий спосіб, одержати гарантію на отримання в майбутньому кредитних ресурсів за обумовленою сумою і відсотковою ставкою.

Запровадження форвардного кредитування у сільському господарстві є вигідним як для позичальника, так і для кредитора. Сільськогосподарський товаровиробник має тверду гарантію з боку кредитної установи щодо надання кредиту у визначені терміни, а це забезпечить позичальнику виконання певних виробничих операцій у передбачені технологічні терміни. Водночас форвардне кредитування дає змогу кредитору отримати фінансові ресурси за кредитами, які надаються із значним відтермінуванням, забезпечує чітке планування кредитного портфеля та визначення кредитної політики, а також обертяння отриманої вартості форварду з метою нагромадження резервного фонду тощо.

Отже, це дає підставу стверджувати про доцільність застосування форвардних операцій у кредитуванні товаровиробників сільськогосподарської продукції. Однак слід наголосити, що форвардне кредитування не позбавлене певних недоліків для обох сторін кредитного процесу. Для позичальника основним недоліком є надто жорсткі вимоги з приводу отримання позичок і купівлі форварду; для кредитора — додатковий ризик, який може виникнути через негативні фінансові зміни протягом періоду дії форварду [7, с. 4].

Для сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати й інші нетрадиційні методи кредитування, зокрема здійснювати факторингові операції, форфейтування і фінансовий лізинг. Серед них у світовій практиці найбільш поширений факторинг. Основною причиною цьому є поширена передплата за товари й послуги, що надаються товаровиробникам сільськогосподарської продукції. Адже сутність факторингу відображена в тому, що факторингова компанія (найчастіше є дочірньою фірмою великого банку) купує у своїх клієнтів їхні платіжні вимоги до покупців на умовах оплати 80—90 % вартості від фактурованих поставок та сплати решти за вирахуванням комісійних і відсотків за кредит. На сучасному етапі економічного розвитку сільського господарства запровадження факторингових операцій буде успішним у тих сільськогосподарських підприємствах, які займаються експортом своєї продукції та забезпечують належну її конкурентоспроможність [7, с. 4].

Для фінансового забезпечення діяльності агроформувань банки пропонують нетрадиційні методи банківського кредитування. Нетрадиційним інструментом банківського кредитування агроформувань є лізинг. Лізинг у найширшому діапазоні визначається, як певна підприємницька організаційна форма діяльності, що відображає відносини власності. Однак, як і будь-яке економічне явище, як окрема економічна категорія, він має унікальне змістове наповнення.

Лізинг відображає не лише певну взаємодію виробничих сил, а й виробничі відносини, тобто лізинг відображає не лише матеріально-речову основу, а має й со-

ціально-економічне призначення. Крім того, лізинг є одним із доступних та ефективних способів придбання сільськогосподарської техніки та устаткування, який забезпечує 100 % фінансування і страхування від інфляції.

Нині слід говорити про те, що лізинг знаходить все більше застосування в усьому світі: 25—30 % інвестицій у розвинутих країнах припадають на лізингові операції. І близько 80 % нових видів продукції виробляються саме на устаткуванні, узятому в лізинг, відбувається створення міжнародних лізингових товариств. Зокрема, "Об'єднання європейських лізингових товариств", що поєднує товариства і союзи 17 європейських країн. Сучасний світовий ринок лізингових операцій вважається одним із найбільш динамічних. Зокрема, за останні 25 років річний обсяг лізингових угод в цілому у світі зріс більше, ніж у чотири рази [8, с. 36]. Однак в Україні станом на 2013 рік фінансову підтримку на умовах фінансового лізингу було виділено 8,8 млн грн. проти 30 млн у 2012 році. У той же час, бюджет 2013 року містив витрати на збільшення статутного капіталу НАК "Укראгролізинг" для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу — 100 млн грн. із загального фонду і 58 млн — із спеціального (для порівняння по цій статті у 2012 р. було передбачено 80 млн грн. лише із спеціального фонду).

З цього можемо зробити висновок, що аграрії повинні розраховувати в основному лише на свої сили. Однак проблеми, які виникають, перешкоджають належному фінансуванню сільськогосподарських підприємств, зокрема сезонність виробництва. У сільському господарстві фінансовий результат діяльності зазвичай є достатньо віддаленим у часі від моменту залучення фінансових ресурсів, а фінансовий механізм, під яким розуміють оформлену законодавчими і нормативними актами взаємозв'язану систему заходів, спрямованих на використання об'єктивно існуючих грошових відносин для досягнення цілей діяльності, може змінюватись під впливом тих чи інших факторів. Саме тому, модель фінансового механізму забезпечення сільськогосподарських підприємств повинна бути не лише динамічною, а й мати властивість стійкості у часі на період прогнозованої діяльності підприємства. Сучасні фінансові інструменти, такі як страхування чи форвардні контракти, дають можливість підвищувати стійкість фінансового механізму шляхом деякого зниження його економічної ефективності. Разом із тим, такі заходи приводять до зниження ризиків, які виникають через неврожай, негативну цінову кон'юнктуру, тощо. Саме високі ризики є однією із причин складності кредитного забезпечення певних категорій сільськогосподарських підприємств [6, с. 204]. У цілому зазначене зумовлює досить низький рівень фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств і, як наслідок, недостатню їхню конкурентоспроможність, особливо порівняно з іншими видами економічної діяльності, які "перетягують" на себе фінансові ресурси.

ВИСНОВКИ

Отже, для ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств України та підвищення їх конкурентоспроможності необхідно залучати значні кошти, що зумовлює необхідність впорядковувати процес державного фінансування сільського господарства, його значне зростання та ефективність використання, що відповідає як принципам ринкової економіки, так і підходить до державного стимулювання сільськогосподарського виробництва в інших країнах. Впорядкування потребує і механізм фінансової підтримки сільського господарства, який здійснюється через такі завдання в організації забезпечення ресурсами як визначення потреби підприємства у фінансових коштах, формуван-

ня оптимальної структури фінансових ресурсів та ефективного їх використання, створення умов для досягнення постійної платоспроможності та прибутковості виробничої діяльності, управління фінансовими потоками, забезпечення фінансової рівноваги та стійкості. Крім того, рівень розвитку сільськогосподарського підприємства та підвищення його конкурентоспроможності безпосередньо залежить від різних форм кредитного фінансування та ряду інших заходів, які необхідно удосконалювати та розвивати. Окреслення цих заходів становить завдання подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Література:

1. Попов В.М. Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/27.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/27.pdf)
2. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24.06.2004 № 1877-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
3. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р." [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>
4. Постанова Кабінету Міністрів України "Комплексна програма підтримки села на період до 2015 року" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>
5. Закон України "Про Державний бюджет України на 2013 рік" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>
6. Циктор Н.М. Проблеми оцінки фінансового механізму сільськогосподарських підприємств / Н.М. Циктор // Вісник національного університету "Львівська політехніка". — 2013. — № 769. — С. 202 — 207.
7. Черевко І. Проблеми і перспективи розвитку сільських територій в Україні / І. Черевко // Аграрна економіка. — 2012. — Т. 5. — № 3—4.
8. Третяк Н.М. Лізингові банківські операції як джерело оновлення технічної бази агроформувань / Н.М. Третяк // Фінансовий простір. — 2012. — № 1 (5). — С. 35—41.

References:

1. Popov, V.M. "Modern features of the financial providing of agriculture", available at: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/27.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/27.pdf)
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "About state support of agriculture of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007), The Law of Ukraine "About basic principles of public agrarian policy on the period of to 2015", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>
4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Complex program of support of village on a period 2015 to", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "About the State budget of Ukraine on 2013", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>
6. Tsyktor, N.M. (2013), "Problems of estimation of financial mechanism of agricultural enterprises", Visnyk natsional'noho universytetu "L'viv's'ka politekhnika", vol. 769, pp. 202—207.
7. Cherevko, I. (2012), "Problems and prospects of development of rural territories are in Ukraine", Ahrarna ekonomika, vol.5, pp. 3—4.
8. Tretiak, N.M. (2012), "Leasings bank transactions as source of updating of technical base of agrostructures", Finansovyy prostir, vol. 1 (5), pp. 35—41.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014 р.